

РЕЦЕНЗИЯ

от Пепка Александрова Бояджиева, професор емеритус, д.с.н., Институт по философия
и социология при Българската академия на науките

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата

докторска програма Социология

Автор: Венелин Василев Петров

Тема: Дилеми и предизвикателства пред комерсиалната академична наука в България

Научен ръководител: доц. д-р Тихомир Митев, ПУ“Паисий Хилендарски“

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД 21-1942 от 07.11.2024 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Дилеми и предизвикателства пред комерсиалната академична наука в България“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма Социология. Автор на дисертационния труд е Венелин Василев Петров – докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Приложна и институционална социология“ с научен ръководител доц. д-р Тихомир Митев от ПУ “Паисий Хилендарски“.

Представеният от докторанта Венелин Петров комплект от материали на хартиен носител е в съответствие с чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;

- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- списък на забелязани цитирания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- становище на научния ръководител;
- справка за изпълнението на минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“
- наукометрични данни съгласно изискванията на Философско-исторически факултет
- разделителни протоколи.

Всички документи са законосъобразно и прецизно подготвени.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Венелин Петров притежава бакалавърска степен по социология, придобита в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ през 2006 г. Неговите интереси и ангажираност с проблематиката на иновациите и академичната наука ясно се открояват в цялата му професионална дейност. През периода 2006-2010 г. той е член на Групата за изследване на технологиите към Института по социология на Българската академия на науките. Участва в поредица от проекти, посветени на различни аспекти на академичната наука и нейното комерсиализиране, като например: *„Изследване на академичния спин-офф в района на Пловдив/България и Скопие/Р.Македония (БЮРМ)“*, 2005-2006, финансиран от Фонд Научни изследвания на ПУ „Паисий Хилендарски“; *„Production of Knowledge Revisited: The Impact of Academic Spin-Offs on Public Research Performance in Europe (PROKNOW)“*, финансиран по Шеста рамкова програма на ЕС (2006-2010); *„Университетски център за трансфер на знания и технологии „Пълдин“* 2011-2012, финансиран от Фонд Научни изследвания при ПУ „Паисий Хилендарски“; *„Изграждане на капацитет за трансфер на технологии в ПУ "Паисий Хилендарски“*, 2007-2013, финансиран от ОП „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“. Темата на магистратурата на Венелин Петров – *„Управление на иновациите и изследователската дейност“*, защитена през 2014 г., също е в областта на изследванията на иновациите.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Дисертационният труд се фокусира върху безспорно актуален и недостатъчно изследван проблем у нас, а и в чужбина. През последните десетилетия комерсиализацията на публично финансираната академична наука постепенно се превърна от интересен, но сравнително рядко срещан феномен, в тенденция, обхващаща, макар и в различна степен, както всички страни, така и всички видове академични институции и висши училища. В нашата страна бяха разработени стратегически документи и предприети различни инициативи за подобряване на връзката наука-бизнес и създаване на инфраструктура за стимулиране на трансфера на научни знания към различни социални сфери. От теоретична гледна точка актуалността на проблема произтича от факта, че комерсиализацията на академичната наука е своеобразно предизвикателство към утвърдени разбирания за същността на науката като вид познавателно отношение към света и на основни институции, свързани с нейното развитие, като например университетите. Въпреки съществуващите вече анализи, необходими са допълнителни и систематични изследвания, които да проблематизират и осмислят в дълбочина променящия се статус на съвременната наука и основните ѝ институции и последиците от това както за научното, така и за цялостното социално, не само икономическо, развитие. От практико-приложна гледна точка актуалността на дисертационния труд намира потвърждение в многократно изразяваната констатация, включително в национални стратегически документи, че политиките на нашата страна за комерсиализация на науката все още не са довели до очакваните резултати.

4. Познаване на проблема

Както при дефинирането на дисертационния проблем, така и при неговото теоретично осмисляне и емпирично изследване Венелин Петров демонстрира много добро познаване на литературата и стратегическите документи, определящи политиките в областта на комерсиализацията на академичната наука. Направените от докторанта анализи показват неговите умения не само да представя систематично и коректно използваните литературни източници, но и да ги оценява критично и на тази база да формулира собствени теоретични предположения и тези.

5. Методика на изследването

Дисертационното изследване се основава на множество както първични, така и вторични източници на данни. Избраната методика е релевантна на целите и задачите на дисертацията и позволява те да бъдат реализирани в пълнота. Ключов фактор в осигуряването на адекватна емпирична база на дисертационния труд е участието на докторанта в серия от про-

екти, както национални, така и международни, посветени на проблеми, свързани с комерсиализацията на академичната наука. Проведените интервюта с експерти и ръководители на научни организации позволяват на докторанта да отчете гледната точка на участниците в процесите на комерсиализация на академичната наука. Съществена роля за обстойното аргументиране на авторовите тези има и осъщественият анализ на основни стратегически документи, посветени на иновационната стратегия на България.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд на Венелин Петров е сериозно промислено, убедително аргументирано и оригинално научно и научно-приложно изследване на изключително важен и недостатъчно изследван у нас проблем. Целите, задачите и тезите на анализа са много добре формулирани и демонстрират както отличното познаване от докторанта на релевантната литература, така и способностите му за самостоятелен, критичен и аргументиран научен анализ.

Дисертационният труд има ясна и последователна структура. Трудът се състои от въведение, три глави, изводи и препоръки и две приложения. Добавянето на арабски цифри пред отделните части на дисертацията, започвайки от 1 пред Въведение и 2 пред Първа глава, не е удачно, доколкото се получава разминаване между тези цифри и обозначението на главите – така например частите на глава втора се оказват номерирани като 3.1, 3.2 и т.н., а на глава трета – 4.1, 4.2 и т.н.

В първа глава са анализирани основните теоретични концепции и модели, които се фокусират върху комерсиализацията на публично финансираната академична наука и я разглеждат като парадигма за иновационно ориентирано икономическо развитие. Открити и характеризирани са два ключови иновационни постулата – техноцентризмът и институционализъмът. Защитена е и тезата, че в модела на тройната спирала централно място заема концепцията за предприемаческия университет и че в него са интегрирани основните идеи на институционализма и техноцентризма като иновационни парадигми.

Следващите две глави са посветени на техноцентризма и институционализма като иновационни постулати в контекста на българската стратегия за комерсиализация на иновациите. Предмет на критичен анализ са основните тези на техноцентризма и преди всичко теоретичната и емпиричната обосновааност на разбирането за ролята на академичната наука като двигател за икономическо развитие. Вниманието на докторанта е фокусирано върху начина на функциониране и ролята за икономическото развитие на ключовите институционални елементи, залегнали в законодателството на Бей-Доул – академичните патенти, академич-

ните спин-офф компании и офисите за технологичен трансфер. Глава трета предлага задълбочен критичен анализ на институционализма като иновационен постулат. Изследвана е ролята на формалните и неформалните технологично трансферни институции в българския исторически и институционален контекст, дефинирани и осмислени са предизвикателствата и рисковете пред формализацията/деформализацията, като е отделено специално внимание на случаите с университета Агро и института Агро. И втората, и третата глава завършват със заключения, в които докторантът се връща към основните тези на дисертацията като ги аргументира чрез резултатите от проведеното изследване.

Държа специално да подчертая, че в края на дисертационния си труд Венелин Петров систематизира и формулира по много убедителен начин основните изводи и препоръки от осъществените анализи. Оценявам високо тази част от дисертацията, защото тя демонстрира способностите на докторанта за аналитично и синтезирано мислене, както и постигнатото високо ниво на съдържателна яснота и последователност между поставените цели и постигнатите резултати.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Дисертацията на Венелин Петров има ясно открояващи се и много добре защитени научни и научно-приложни приноси.

На първо място дисертационният труд обосновава необходимостта от развитието на специфично проблемно поле в социологията и социологията на науката у нас, а именно – националната иновационна система и свързаната с нея комерсиализация на академичната наука.

Приносен характер има тезата, че основният проблем пред комерсиализацията на академичната наука в България и националната стратегия в тази област произтича от „тяхната изначална несъстоятелност на теоретично, емпирично и полиси ниво“, доколкото функционирането на националните политики следва логиката на „сляпо робуване на догмите на линейния иновационен модел“ и „цели замаяната на наложените в годините на прехода неформални технологично трансферни практики, особено в университетите, с Бей-Доул като организационен и правен механизъм за управление на отношенията университет-индустрия“ (с. 9-10, 147).

Венелин Петров демонстрира изследователска смелост като не се страхува да оспорва общоприети схващания в социалните науки. Така например чрез своите анализи той не само демонстрира критичното си отношение към тезата за липсата на общосподелено разбиране в социалните науки за ролята на иновациите в икономиката, водещо до разнопосочни

иновационни политики, но и показва, че в изследванията на комерсиализацията на академичната наука посредством технологичен трансфер към индустрията теоретични концепции, които изглеждат несвързани, в действителност принадлежат към една обща кохерентна иновационна перспектива, в която основни постулати са техноцентризмът и институционализмът.

Дисертационният труд допринася за осмислянето и по-точното дефиниране на основни понятия, свързани с изследването на иновационните политики и комерсиализацията на академичната наука. Така например смятам за приносна идеята на Венелин Петров разграничението между формален и неформален технологичен трансфер да се осъществява не на базата на наличието или отсъствието на формализирани договорни отношения или размяна на знание и технологии, кодифицирани чрез права за интелектуална собственост, а на „това, дали взаимодействието се случва като част от институционалните рамки на академичните организации или като индивидуално начинание на учените и индустрията“ (с. 95).

Аз оценявам високо възприетия от докторанта подход при анализа на процесите в съвременната наука. Тези процеси се разглеждат не като едномерни и праволинейни, а се прави опит да се разкрият различните им аспекти и съпровождащите ги конфликти. Това позволява на Венелин Петров да идентифицира и анализира поредица от проблемни зони и конфликти, възникващи при комерсиализирането на академичната наука и разработването на националната иновационна стратегия. Става въпрос за:

- открояващото се напрежение между учените и преподавателите, посветили се изцяло на научна и преподавателска дейности, от една страна, и академичните предприемачи, които осъществяват бизнес инициативи и консултантски дейности извън институционалното пространство на висшите училища;
- противоречията между формалните и неформални подходи за трансфер на технологии и свързаният с тях отказ на академичните предприемачи да направят публично достъпно, включително за студентите, комерсиално ориентирани технологии и знание;
- недостатъчно ясно осмислената роля на студентите както в самия процес на технологичен трансфер, така и от гледна точка на възможните отрицателни въздействия на комерсиализацията на науката върху качеството на обучението;

- възникването на конкурентни отношения с и незаинтересованост от страна на академичните предприемачески организации спрямо развитието на регионалната и националната индустрии;
- доминирането на личния комерсиален интерес на академичните предприемачи пред обществения в ситуации на възникващи финансови проблеми и слабо търсене от националната ни индустрия на високи технологии;
- недеклаираното, но открояващо се приоритизиране на затворен модел на икономика, при което иновациите се разглеждат преди всичко като национален и регионален въпрос и се подценява или пренебрегва важната роля за тяхното развитие на образователния обмен, международните отношения и чуждестранните инвестиции.

Дисертационният труд на Венелин Петров има и важни научно-приложни приноси. Ще откроя само някои от тях.

Според мен, важен ориентир в националните политики за иновации и трансфер на знания е изводът на докторанта за очертаващата се „невъзможност за формализиране и институционализиране на съществуващите неформални практики за технологичен трансфер в родните университетите“, което обрича на неуспех стратегиите и политиките, които се фокусират именно върху подобни опити (виж сс. 144-145).

Дисертационното изследване откроява сложността на процесите на технологичен трансфер, включително и поради участието в него на множество разнообразни по своя характер актьори. От тази перспектива придобива важно научно-приложно значение тезата на докторанта, че „[у]спешният академичен технологичен трансфер предполага лавиране между често несъвместими интереси на държавата, индустрията, студентите, академичните организации и самите учени. Акцентирането върху една форма на технологичен трансфер рискува да задуши останалите и по този начин да компрометира различните функции, които публично финансираната наука изпълнява в икономиката и обществото“ (с. 145).

Като научно-приложен принос следва да се определи и тезата за „необходимостта от преоценка на настоящата иновационна стратегия на страната в сферата на академично базирания технологичен трансфер и от възприемане на един балансиран и плуралистичен подход за управление на връзките между академичната наука и индустрията, който да интегрира, а не да противопоставя формалните и неформалните технологично трансферни механизми“ (с. 10).

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантът е приложил 4 броя статии, две от които са в съавторство. Една от статиите в съавторство е публикувана на английски език в престижно списание, което е реферирано и индексирано в световните бази данни с научна информация. Налице е съществено препокриване в съдържанието на двете статии в съавторство, едната от които е публикувана на английски език, а другата на български. Държа да подчертая, че и без да се взема предвид статията на български език, останалите публикации покриват минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. За колективните публикации са представени разделителни протоколи, които ясно обозначават важния принос на докторанта в тяхната подготовка.

Публикациите на Венелин Петров отразяват по убедителен начин основни резултати от дисертационното изследване. Особено важно е, че те вече са получили голяма видимост в академичната общност. Така например статията „The Academic Spin-Offs as an Engine of Economic Transition in Eastern Europe. A Path-Dependent Approach“, публикувана в списание *Mimeo*, е цитирана 40 пъти (докторантът е посочил 42 цитирания, но две от тях са в публикации на автори на статията и като самоцитирания не се вземат пред вид). Следва специално да се отбележи, че почти всички цитирания са в статии в престижни международни издания.

9. Лично участие на докторанта

Дисертационният труд, както и постигнатите резултати и научни и научно-приложни приноси, са лично дело на докторанта.

10. Автореферат

Авторефератът на дисертацията отговаря на нормативните изисквания и представя по коректен начин целите и задачите на труда, както и основните резултати от направените анализи.

11. Критични забележки и препоръки

Добре известно е, че съвременният университет като институция е „натоварен“ с няколко основни функции – обучение, изследване (и иновации) и обслужване на обществото. Конкретните университети комбинират тези функции и свързаните с тях дейности по различен начин и обикновено приоритизират някоя/и от тях. Обществената мисия на университета отразява ролята на тази специфична институция за цялостното социално развитие на обществото, а не само за икономическото му благосъстояние. В дисертационния труд (виж например с. 29 и с. 146) е налице редуциране на разбирането на обществената мисия на университета до икономическото и стопанско развитие, което ограничава реалното обществено въз-

действие и роля на университетите и пренебрегва тяхното значение за развитието на толкова важни социални сфери като социалната, политическата, културната.

Както вече посочих, избраната от докторанта методология и методика на изследването, базирани на съчетаването на различен тип данни и обработката им с различни методи, е адекватна на целите на изследването. Същевременно смятам, че тя не е представена в пълнота в дисертацията. Не става ясно например данни от колко и какви интервюта са използвани в анализа, а също и каква е била процедурата при осъществяването на дискурсивния анализ.

Не смятам за уместно основни автори, които са достъпни и у нас, включително на български език, да се цитират по други автори. Такъв например е случаят с цитирането на автори като Вилхелм фон Хумболт и разбирането му за университета като институция (с. 28).

12. Лични впечатления

Не познавам лично докторанта, но работата му върху дисертационния труд и постигнатите резултати създават у мен представата за отговорен, способен и амбициозен колега.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Като имам предвид, че националната иновационна система и свързаната с нея комерсиализация на академичната наука остава сравнително слабо изследвано научно поле, а също и убедително демонстрираните от Венелин Петров ангажираност, знания и умения за изследване на тази проблематика, препоръчвам на докторанта да продължи и задълбочи изследователските си интереси и изследвания в тази проблемна област. Полезен би бил и всеки опит резултатите от дисертационния труд да бъдат представени пред по-широка аудитория и особено пред институции и актьори, ангажирани с разработването и приложението на националната иновационна стратегия, а също и представители на академичната наука.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд **съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.**

Дисертационният труд показва, че докторантът Венелин Петров притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения в областта на социологията като демонстрира знания, умения и качества за самостоятелно провеждане на научни изследвания.

На базата на гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Венелин Василев Петров в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма Социология.

Рецензент:

Проф. ем. д.с.н. Пепка Бояджиева

21.01. 2025 г.